

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA CRICIOVA, PUNCTUL TRAMNIC (JUD. TIMIȘ) (1979–1980)

Doina Benea*

Cuvinte cheie: Banat, drum roman, statio

Keywords: the Banat, Roman route, statio

Punctul *Tramnic* se află în nordul localității Criciova și la vest de aceasta, într-o locație clar delimitată de existența unei linii ferate înguste care face legătura între uzina de la Nădrag și gara Găvojdia. În punctul respectiv, calea ferată, care are un traseu paralel cu satul, face o curbă spre vest înspre Timiș. Locul respectiv a fost până la construirea căii ferate înguste un promontoriu ridicat față de restul terenului, care adăpostea urmele unei construcții antice. În momentul construirii căii ferate înguste, ce deservea uzina de la Nădrag cândva la începutul secolului XX, întreaga movilă a fost nivelată în mare parte și traseul liniei a străpuns întreaga construcție. Astfel, în momentul inițierii cercetărilor arheologice, situația terenului se prezenta astfel: în direcția spre Găvojdia, malul dinspre vest al căii ferate avea o înălțime de circa 2,50 m constând din pământul aruncat în momentul construirii rambleului de cale ferată, pe când cel dinspre est era aplatizat, el fiind integrat grădinilor localnicilor.

Stadiul cercetărilor

Un sondaj arheologic a fost întreprins în anul 1977 de către Florin Medeț, după care au fost inițiate cercetările efectuate de noi, în anii 1979–1982. În cursul cercetărilor întreprinse de F. Medeț a fost descoperit un fragment de țiglă romană cu ștampila MID¹. Alături de punctul Tramnic a mai fost identificată o așezare dacică de epocă romană în punctul numit Râțul lui Mocrea², databilă la începutul secolului III, sondată în anii 1982, 1988–1989. Alte observații ori descoperiri nu se cunosc.

Cercetările arheologice întreprinse la Criciova au fost inițiate în anul 1979 și au constat din patru secțiuni amplasate pe terenul aflat la vest de rambleul

* Universitatea de Vest, Timișoara, e-mail: doinabenea@yahoo.co.uk.

¹ IDR, III, 1, 241; Benea 1985, 150–151; Petolescu 2002, 135.

² Benea 1992, 79–90

de cale ferată cu dimensiunile de $13 \times 1,00$ m (S.I) și $10 \times 1,00$ (S.II–IV), iar la secțiunea I/1979 în care au apărut vestigii antice au fost trasate mai multe casete (denumite A, B, C).

Din păcate, pământul era complet răvășit, întrucât edificiul roman construit din piatră de râu și mortar a fost dezafectat până aproape de fundație. Acest lucru a avut loc în evul mediu, când locul respectiv a fost ales ca și necropolă pentru așezarea din apropiere; dar distrugerea masivă s-a produs cu prilejul construirii căii ferate înguste, când a avut loc dezafectarea întregului edificiu până la fundația sa.

Ca atare, vom prezenta selectiv doar profilul secțiunii I/1979 având în vedere faptul că celelalte secțiuni trasate nu au oferit nici un fel de date concludente (fig. 1.):

–0,00–0,10 m – humus vegetal.

–0,10–0,65/1,00 m strat de pământ de culoare castanie închisă, cu pigmentație de mortar, piatră de râu scoasă, fragmente de cărămizi, țigle romane reprezintă în bună măsură pământul scos din adâncirea șanțului în care a fost amplasată calea ferată îngustă și care a produs întreaga dezafectare a construcției romane.

–0,65–1,00 între M. 5 – M. 13 se constată o depunere de pământ galben steril ce suprapune nivelul antic roman.

–0,75/1,00–1,25 m între M. 0–M. 4,50 m au apărut urmele unui zid roman din piatră de râu, bucăți de calcar și mortar lat de 0,80 m, surprins în secțiune prin trei-patru rânduri provenind de la fundație; zidul roman este distrus până aproape la bază; stratul de pământ corespunzător este de culoare neagră, răvășit de urmele unor morminte feudale lipsite de inventar.

–1,25–1,80 m nivel de nisip de culoare galben aluvionar.

Stratigrafia sugerează prezența unui nivel roman existent la o adâncime între 1,00–1,25 m, distrusă în mai multe rânduri începând din evul mediu până în epoca modernă când a avut loc spolierea masivă de piatră de către săteni. Identificarea clădirii romane s-a putut realiza doar prin descoperirea în apropiere a unor fragmente de țigle și cărămizi romane, orice alt fel de inventar lipsește.

În secțiunea I/1979 între M. 0,25–M. 3,75 a apărut un fragment de colț de clădire, cu zid executat din piatră de râu și mortar păstrat pe o înălțime de 0,50 m. Poziția zidului era oblică în secțiunea păstrată pe o lungime de 3,00 m, iar cea scurtă de doar 0,25 m. În încercarea de a identifica și alte fragmente de construcție au fost trasate mai multe casete notate A, B, C. Inventarul arheologic lipsește cu desăvârșire, doar fragmente de cărămizi și țigle romane au fost descoperite.

Păstrându-se un martor de 0,50 m au fost trasate spre vest între M. 0 – M. 1,25 m caseta A (D: 1,25 × 1,25 m), iar la 1,25 m de aceasta între M. 2,20 – M. 5, caseta B (D: 2,75 × 1,25 m). Zidul a fost identificat doar în caseta A pe o lungime de 1,25 m după care este complet distrus până la solul viu. În schimb, în caseta B traseul zidului nu a mai putut fi urmărit, fiind distrus prin spolierea pietrei de către săteni. Se constată astfel păstrarea unui colț de clădire construit din piatră de râu și mortar pe o înălțime de 0,50 m, zidul avea o lățime cuprinsă între 0,75–80 m (Fig. 1.)

O a treia casetă C, după un martor de 0,50 m, a fost trasată între M. 10 – M. 13 ale secțiunii I/1979, (D: 2,75 × 3,75 m) în care s-au putut identifica fragmente dintr-un zid roman păstrat pe trei rânduri pe o înălțime de circa 60 cm. Fundația construcției consta dintr-un rând de piatră așezată pe lutul aluvionar suprapus de un strat gros de circa 2,5 cm de mortar, după care urmează rândurile de piatră de râu și mortar. Pe anumite porțiuni se observă urme de tencuială pe fața exterioară. Inventarul arheologic lipsește cu desăvârșire, cu excepția unor fragmente de țigle și olane. La acest nivel a apărut și fragmentul de țiglă cu ștampila MID cunoscută, de altfel, la *Tibiscum* atât în castru, cât și în așezarea civilă.

În anul 1980 au fost trasate două secțiuni (S.I la 10 m vest de SI/1979 cu dimensiunile de 10 × 1,00 m, iar a doua, la est, la 1,60 m de rambleul de cale ferată cu aceleași dimensiuni, care nu a oferit niciun fel de rezultate arheologice. În prima secțiune din anul 1980 a apărut structura zidului care o continua pe cea din caseta C pe o lungime de 6,70 m spre nord. Fără niciun inventar arheologic. Se conturează astfel urmele unei construcții romane identificate mai ales prin fragmentele de cărămidă și țiglă romană descoperite pe teren. Distrugerea totală a clădirii s-a produs după construirea căii ferate înguste, dar ea a fost parțial afectată și ca urmare a cimitirului feudal care a suprapus această construcție. Asupra încadrării cronologice a necropolei medievale nu deținem niciun fel de date întrucât mormintele erau lipsite de inventar, scheletele având o orientare aleatorie, care nu respectă neapărat pe cea creștină, est-vest.

Construcția de față nu poate fi reconstituită pe baza fragmentelor de zid descoperite decât cu mare probabilitate. Orientarea ei ar putea fi SE–NV. Clădirea, așa cum se păstrează anumite fragmente de ziduri, a fost ridicată pe o fundație modestă dintr-un rând de piatră de râu peste care s-a turnat un strat gros de mortar de circa 2,5 cm, urmate de rânduri de piatră de râu legate cu mortar. În caseta C zidul s-a păstrat pe o înălțime mai mare de 0,60 m și s-au observat chiar urme de tencuială exterioară. Întrucât distrugerea clădirii a avut loc până sub nivelul de călcare nu s-a putut recupera niciun fel de inventar arheologic.

Asupra caracterului edificiului, dacă era civil sau, dimpotrivă, reprezintă o *statio* de drum militară, opinăm pentru a doua supoziție, tocmai pe baza

ștampilei militare pe care o atribuim maurilor din *numerus*-ul de la *Tibiscum*³. Importanța construcției păstrate parțial la Criciova rezidă în aceea că ea apare la nord de *Tibiscum* și se pare că asigura paza drumului roman, observat pe teren, care pornea de-a lungul malului de est al râului Timiș, din așezarea civilă de la *Tibiscum* înspre Mureș, ieșind undeva aproape de Bulci. Amenajarea construcției în această locație a fost determinată probabil de starea terenului, și se află la câțiva zeci de metri de drumul antic, care avea un traseu nord-est în acest sector. Un argument care pledează pentru această atribuire este ștampila MID descoperită anterior, de factură probabil militară, prezentă nu doar la *Tibiscum* în castru și așezarea civilă, dar și în jurul acestui centru militar, la Bolvasnița, Zăvoi, *Ulpia Traiana*, *Apulum*, de pildă⁴. Nu avem elemente de datare decât cele generale, respectiv după mijlocul secolului II și în continuare în secolul III.

Dar în imediata apropiere, la sfârșitul secolului II – începutul secolului III se stabilește o așezare de daci liberi în locul numit „Râțul lui Mocrean”, care practicau între altele reducerea și prelucrarea fierului, chiar dacă sondajele efectuate au confirmat prezența unei turte de fier de dimensiuni modeste pe vatra cuptorului de redus minereu de fier, această activitate economică avea o importanță deosebită în existența așezării⁵. De aceea, identificarea construcției cu o stație de drum este mult mai probabilă.

BIBLIOGRAFIE

- Benea 1987,
D. Benea, *Numerus Maurorum Tibiscensium. Unele observații cu privire la istoria trupelor de mauri din Dacia*, în *Banatica*, 8, 139–154.
- Benea 1992,
D. Benea, *Atelierul metalurgic de la Criciova*, în *Ziridava*, XIII, 79–90.
- Benea 2014,
D. Benea, *Istoria Banatului în antichitate*, Timișoara, 2014.
- Gostar 1968,
N. Gostar, *Unitățile militare din castrul roman de la Tibiscum*, în *AMN*, V, 471–477.
- Petolescu 2002,
C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei Romane*, București, 2002.

³ Benea 1987.

⁴ IDR, III/1, 263.

⁵ Benea 1992, p. 79–90.

ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS AT CRICIOVA,
POINT: TRAMNIC, TIMIȘ COUNTY (1979–1980)

Abstract

Criciova is located in the basin of the Timiș River, northern to the antique city of Tibiscum. The preventive investigations took place on a promontory of the valley, northern to Criciova. Vestiges of a Roman building in rocks and mortar were identified. The building was largely destroyed through the modern works there. A Roman stamp discovering suggests a military construction, statio, in order to shield the Roman route.

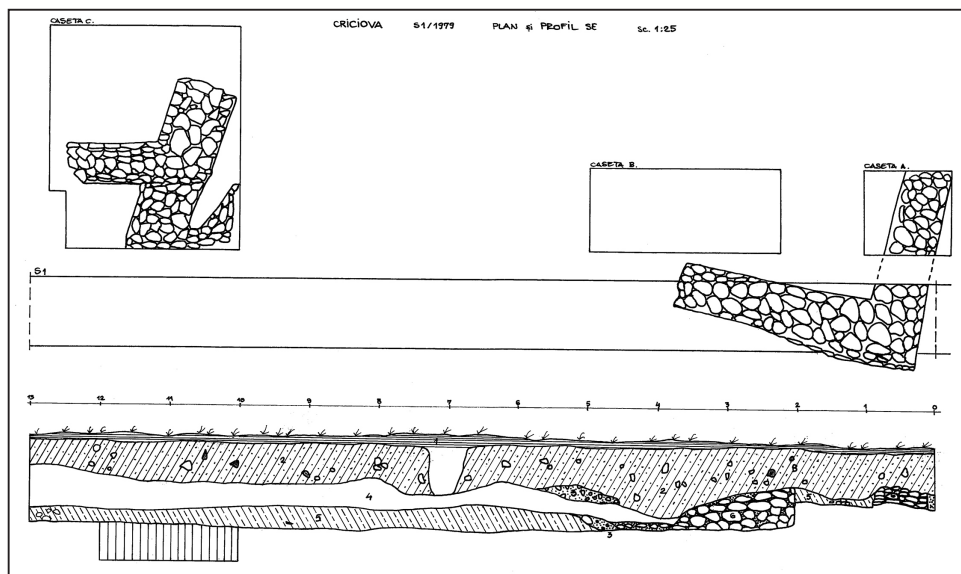

Fig. 1. Criciova. Profilul stratigrafic al secțiunii I/1979 și al planului orizontal al fragmentelor de zid recuperate: 1. humus vegetal; 2. nivel de pământ provenind din dezafectarea clădirii romane în momentul construirii căii ferate; 3. zid dezafectat din piatră de râu și mortar; 4. nivel de locuire antică ce suprapune nivelul roman steril arheologic; 5. nivel de locuire antică distrus de amenajări medievale; 6. zidul roman păstrat. / Criciova. The stratigraphic profile of Section I/ 1979 and of the horizontal plan of recuperated remains of the wall: 1. humus; 2. ground proceeding from the Roman building demolishing when the railway was built; 3. demolished wall of rocks and mortar; 4. antique settlement level on the Roman level with no archeological remains; 5. antique settlement level which was destroyed by medieval fitting out; 6. the preserved Roman wall.